

KVIKSTEPAS VIENA KOJA, NEPASIEKIAMAS SŪRIS IR KITOS ISTORIJOS

Ne pirmus metus Lietuvos viešosios bibliotekos dirba su vartotojais, turinčiais pačių įvairiausių individualių reikmių: autizmo spektro sutrikimų, klausos, regos, intelekto ar judėjimo negalią. Kiek daugiau nei prieš metus pasirašius Bibliotekų prieinamumo manifestą, kuriuo bibliotekos įsipareigoja veikti pagal universalaus dizaino principus, skatinti atskirtį patiriančių žmonių įsitraukimą į visuomeninį ir kultūrinį gyvenimą, bendradarbiavimas su įvairiomis vartotojų grupėmis įgauna dar didesnę pagreitį. Todėl visai neatsitiktinai Neįgaliųjų reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos inicijuotas renginių ciklas „Atrask galimybes“, skirtas asmeninio asistento paslaugai pristatyti visuomenei, vyko bibliotekose.

Renginių ciklas prasidėjo Klaipėdos apskrities levos Simonaitės viešojoje bibliotekoje rugsėjo 6 d., rugsėjo 15-ąją vyko Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešojoje bibliotekoje, rugsėjo 22 d. – Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešojoje bibliotekoje, rugsėjo 27 d. – Alytaus Jurgio Kunčino viešojoje bibliotekoje ir pasibaigė spalio 5-ąją Marijampolės Petro Kriaučiūno viešojoje bibliotekoje, į kurią atvyko ir Kauno apskrities viešosios bibliotekos atstovės. Susitikimuose su negalią turinčiais žmonėmis ir jų asmeniniais asistentais dalyvavo nuo 50 iki 180 dalyvių. Renginius organizavo Žydrė Gedrimaitė – projekto ir radijo laidos „Draugystė veža“ sumanytoja ir organizatorė, daugelio socialinių iniciatyvų (tarp jų ir plačiai nuskambėjusios „Mums pakeliui“) autorė ir koordinatore.

„Asmeninė pagalba – tai tarsi reglamentuota „Draugystė veža“, – tokią sąsają tarp savo nuolatinės veiklos ir bibliotekose vykusių renginių mato pati Žydrė. Patirtiniai susitikimai – tai naujoviška, pozityvi, įdomi ir veiksminga forma, kiek kitoks būdas visuomenę ir specialistus supažindinti su įvairias negalias turinčiais žmonėmis. Ciklo „Atrask galimybes“ renginiuose susitiko skirtingą negalią turintys žmonės, jiems talkinantys asmeniniai asistentai, bibliotekininkai, kitų kultūros įstaigų darbuotojai ir nevyriausybinę organizacijų atstovai.

Nors renginio forma kaskart išliko ta pati, kiekvienas susitikimas buvo vis kitoks: tai priklausė nuo atvirų asmeninių istorijų, kuriomis dalijosi negalią turintys pranešėjai, žiurovų reakcijos, įsitraukimo ar kylančių klausimų. „Šis – ir vėl nepanašus į joki kitą“, – po kiekvieno renginio su šypsena sakydavo Ž. Gedrimaitė. „Maloniai nustebino renginio forma. Jokio oficialumo, vien tik jausmas, kad esi bendraminčių, draugų būryje. Dvi su puse valandos prabėgo akimirksniu, norėjosi dar klausytis tų drąsių, stereotipus griauinančių žmonių“, – taip savo patirtį apibendrino vienas iš Šiauliuose vykusių renginio dalyvių.

Pasaulio fitneso čempionas, vežimėliu judantis edukatorius Viktoras Topolis visus pribloškė, į renginio salę Šiaulių apskrities P. Višinskio viešojoje bibliotekoje įeidamas ant rankų.

ŽINGSNIS PO ŽINGSNIO MAŽINA ATSKIRTĮ

Negalių turintys renginių pranešėjai keitėsi, tačiau daugumoje miestų patirtinę dalį apie tai, ką turi žinoti asmeninis asistentas ir ne tik, vedė Rūta Kupčinskaitė ir Tadas Bartaševičius. Sociologijos mokslus baigusi Rūta – aktyvi jauna moteris, griaunanti stereotipus, kad negalia trukdo siekti tikslų. Su vyru Tadu įkūrę socialiai atsakingą verslą, ėmėsi socialinių edukacinių projektų įgyvendinimo, bendruomeninių renginių organizavimo ir kūrybinių darbų. Savo veikla šeima supažindina žmones, kaip gali jaustis negalių turintis žmogus, ir žingsnis po žingsnio mažina atskirtį tarp negalių turinčiųjų ir jos neturinčiųjų. „Nekovokime su stereotipais, o susipažinkime, nes tik iš nežinojimo jie ir gimsta“, – kviečia Rūta ir Tadas. Net būdama pakan-kamai savarankiška, Rūta naudoja asmeninę pagalbą ir džiaugiasi, kad taip ji tampa mažiau priklausoma nuo šeimos narių. Tadas yra baigęs asmeninio asisten-to rengimo kursų ir žino šio darbo subtilybes.

Rūta fizinę negalią turi nuo pat gimimo. „Todėl ne aš, o aplinkiniai turėjo taikstyti su negalia. Pati neįsivaizduoju, ką reiškia būti kaip dauguma. Mokiausi namie, bet magistro laipsnį įgijau Vytauto Didžiojo universitete. Būta ir kuriozų. Kartą autobusu važiauvau į Kauną. Vairuotojas niekaip nesugalvojo, kaip mane su neįgaliojo vežimėliu įkelti į autobusą, tad pasiūlė „išeitį“ – vežti bagažo skyriuje. Žinoma, atsisakiau, o sprendimą radome, – pasakojo Rūta ir prisipažino, kad nežinia, ar norėtų, jog negalia staiga dingtų, – reikėtų batus pirkti, dar kojas nutrintų.“

„Neįgaliųjų nereikia nei nurašyti, nei niveliuoti – esame skirtingi, turime skirtingų poreikių. Mums, negalintiems pakilti iš vežimėlio, net ir maža kliūtis gali pasirodyti didelė – pasiekti sūrį prekybos centro lentynoje, įveikti kupstą pievoje ar kliūtį šaligatvyje, gauti reikiamą dėmesį poliklinikos registratūroje („koks čia iš už stalo nematomas vaikutis atvažiuo?“). Tam ir yra asmeninis asistentas“, – sakė Rūta.

Aktyvi moteris pasidalijo savo patirtimi, kaip su dukryte atėjo į vieną biblioteką ir dėl laiptų negalėjo į ją patekti. Mažoji, palikusi mamą apačioje, pati užlipo į viršų susirasti knygos ir pabendrauti su bibliotekininku. R. Kupčinskaitė ragino viešųjų įstaigų atstovus konsultuotis su žmonėmis, turinčiais negalią, ir kurti kuo geriau prieinamą aplinką.

Po renginio Šiaulių apskrities P. Višinskio viešojoje bibliotekoje Rūta, Tadas ir jų dukra buvo pakviesti bibliotekos Knygos grafikos centre susikurti ekslibrisą. Edukacija svečiams patiko ir paliko neišdildomų prisiminimų tiek jiems, tiek bibliotekos komandai.

PILDYTI SVAJONES PRADĖJO NETEKUSI KOJOS

Patirtinis susitikimas Panevėžyje prasidėjo nuo aistringo šokio vaizdo įrašo, kuriame visų dėmesį prikaustė rinkodaros projektų vadovės, televizijos

Susimąstyti apie stereotipus galėjo kiekvienas renginio Klaipėdos apskrities I. Simonaitytės viešojoje bibliotekoje dalyvis – vedėjai buvo parengę šmaikščius ir netikėtų užduočių.

Rinkodaros projektų vadovė Roberta Orlauskaitė teigė savo koją kartais dekoruojanti atsižvelgdama į progą.

Edvinas renginyje Panevėžio apskrities G. Petkevičaitės-Bitės viešojoje bibliotekoje pirmą kartą papasakojo savo istoriją viešai.

projekto „Šok su žvaigžde“ dalyvės Robertos Orlauskaitės kvikstepas. Po jo Roberta sveikinosi rankose laikydama kojos protezą ir iškart pasakė, kad ji – tarsi aštuonkojis, nes vietoj eismo įvykyje prarastos kojos šiuo metu turi kelias. Jos atlieka skirtingas funkcijas: skirtos plaukti, bėgti, „dėl grožio“ ir kt. Moteris netgi yra turėjusi modernią įkraunamą, deja, eksperimentas nepasiteisino – būnant kavinėje koja išsikrovė, tad teko draugui atvežti kroviklį.

Kalbėdama apie norą gyventi visavertį gyvenimą, Roberta pabrėžė greta esančių žmonių tinkamą pagalbą ir kvietė neužsidaryti tarp keturių sienų, svajoti ir siekti svajonių išsipildymo. „Neslepiu neįgalumo ir protezo, savo patirtimi ir istorija dalijuosi su kitais tiek darbe (ortopedijos įmonėje), tiek žiniasklaidoje ir socialiniuose tinkluose. Avarija mane išmokė: tai, ko nori, daryk čia ir dabar, nes rytojais gali nebebūti. Netekusi kojos, pradėjau pildyti svajones: nuėjau į žirgyną, išmokau jodinėti. Turiu tikslą atstovauti Lietuvai paralimpinėse žaidynėse. Praėjusią vasarą išbandžiau irklentę – tiesa, čia dar

Renginyje Marijampolės P. Kriaučiūno viešojoje bibliotekoje dalyvavusi asmeninė asistentė Asta Lopečenė (kairėje) augina septynis vaikus ir su džiaugsmu padeda penkiems neįgaliems žmonėms, tarp jų – ir intelekto negalią turinčiai Jurgitai.

Rūta Kupčinskaitė ir Tadas Bartaševičius renginiuose, tarp jų ir susitikime Alytaus J. Kunčino viešojoje bibliotekoje, ne tik dalijosi asmenine istorija, bet ir kvietė atlikti praktines užduotis, kurios buvo skirtos suprasti, kad norint padėti būtina bendrauti ir kartais pateikti net nepatogių klausimų, o ne nuspręsti už kitą žmogų. 📷 Kampanijos „Atskleidimybės“ archyvo nuotraukos

reikės padirbėti. Tada, po kojos amputavimo operacijos, lenkiau pirštus: to nebegalėsiu daryti, ano... Dabar pastebėjau, kad tų užlenktų pirštų nebeliko. Taline, padedama kito žmogaus, dalyvavau bėgimo mokymuose. Pirmas atbėgo žmogus, kuris neturi kojos ir abiejų rankų... Tai pavyzdys, kad nieko nėra neįmanoma, – tereikia nebijoti pačiam, turėti svajonę ir tikslą, nebijoti prašyti pagalbos“, – patirtimi dalijosi R. Orlauskaitė.

EITI ANT RANKŲ – GALIA AR NEGALIA?..

Kai į renginio salę Šiaulių apskrities P. Višinskio viešojoje bibliotekoje ant rankų įėjo pasaulio fitneso čempionas, vežimėliu judantis edukatorius Viktoras Topolis, o renginio vedėja Ž. Gedrimaitė paklausė, gal būtų norinčių ir galinčių pamėginti tai pakartoti, žodis „negalia“ susirinkusiesiems įgavo kitą prasmę.

„Ribos mano gyvenime neegzistuoja. Negimiau mokėdamas, tačiau gimiau tikėdamas“, – sako Vik-

toras. Įgimtą fizinę negalią turinčiam sportininkui niekas nesutrukdė siekti savo svajonės – vežimėliu judantis vaikas vos trylikos tapo Lietuvos, o vėliau ir pasaulio lengvojo kultūrizmo čempionu. Pasak Viktoro, požiūris į negalią vis dar yra paviršutiniškas – žvelgiama kaip į apibendrintą dalyką, nesigilinama į individą ir asmenybę. Patys negalią turintys žmonės, jų artimieji neretai dėl nusistovėjusių stereotipų ar nuostatų užsidaro ir neleidžia sau gyventi taip, kaip nori.

Panevėžiečio Edvino, kuris į renginį Panevėžio apskrities G. Petkevičaitės-Bitės viešojoje bibliotekoje atvyko su asmenine asistente Aiste, istorija visai kitokia. Tai buvo pirmas kartas, kai vaikas ją pasakojo viešai. Edvinas septynerius metus dirbo Didžiojoje Britanijoje, prasidėjęs „Brexitui“, persikėlė darbo ieškoti Norvegijoje. „2018 m. apsisostojau viešbutyje. Čia vieną rytą ir ištiko stuburo smegenų insultas – viso kūno paralyžius. Norvegai gydytojai kone puolė į paniką – jiems buvau tik antras atvejis per šešiolika metų. Jų pastangomis, padedant reabilitologams, buvau pradėjęs judinti kelis rankų ir kojų pirštus, dešimt minučių prilaikomas pastovėti. Po mėnesio grįžus į Lietuvą laukė nusivylimas – ligininėje Vilniuje vienuolika dienų pragulėjau be jokios procedūros, nežinia kam buvo kartojami tyrimai. Tačiau labiausiai sukrėtė požiūris. Man, nejudančiam žmogui, pasiūlė prireikus sienoje sumontuotu mygtuku išsikviesti pagalbą“, – prisimena Edvinas.

Dabar panevėžietis džiaugiasi galintis pajudinti vieną koją, pasiramstydamas pavaikščioti. Pradėjo studijuoti, netrukus – ir dirbti, o kasdieniams reikalams (važinėti po miestą, pas gydytojus ir kt.) turi asmeninę asistentę Aistę. Ją pasirinko pats, lankydamasis pas gydytoją kineziterapeutą. Mergina ten atliko praktiką. Pažintis tapo bendradarbiavimu ir pagalba kasdienėse praktinėse situacijose.

„Kas mums, neįgaliesiems žmonėms, būna sunkiausia? Esą pritaikytos įvažos į įvairias institucijas mums tampa neįveikiamu Everestu. Dar viena kliūtis – sunkios durys, kurių kone neįmanoma atidaryti. Gerai, kad padeda Aistė. Kaip vertinu Panevėžio G. Petkevičaitės-Bitės bibliotekos duris? Puikiai, nes jos atsidaro pačios. Ir bibliotekininkai paslaugūs“, – šypsojosi vežimėliu judantis Edvinas.

Renginyje G. Petkevičaitės-Bitės bibliotekoje buvo ir dar vienas „pirmas kartas“. Žaismingą pranešimą-prisistatymą perskaitė Downo sindromą turintis Jaunuolių dienos centro lankytojas Daugvydas. Draugiją jaunam vyrui palaikė ir drąsos suteikė įstaigos socialinė darbuotoja Eglė. Daugvydas, savo pavyzdžiu pademonstravęs, koks yra, kaip jaučiasi Downo sindromą turintis žmogus, norėtų, kad viešosiose erdvėse atsirastų daugiau padedančių orientuotis specialių paveikslėlių – piktogramų.

GAL PASIKLYSTI KARTAIS YRA GERAI?

Alytaus J. Kunčino viešosios bibliotekos duris taip pat jau kurį laiką puošia lipdukas „Biblioteka visiems“, rodantis bibliotekos norą tapti atvira ir kuo labiau prieinama erdve įvairių negalių turintiems žmonėms. Patirtiniame susitikime Alytuje dalyvavo nuo gimimo nematanti Irma Jokštytė – aktyvi keliautoja, radijo laidų vedėja ir redaktorė, muzikos kūrėja, šiuo metu intensyviai besimokanti septynių kalbų, iš kurių egzotiškiausia – arabų. Klausydami Irmos pasakojimų apie keliones, įsimintinus nuotykius Indijoje, susirinkusieji ir juokėsi, ir gaudulio ašarą braukė.

„Baimė yra natūralus mūsų jausmas, tad jo nereikia bijoti. Vaikystėje man tėvai dažnai kartojo „tik nepasiklysk“, bet dabar aš suprantu, kad pasiklysti yra gerai. Kuo dažniau pasiklysi, tuo daugiau savo kelyje sutiksi mokytojų. Visus kviečiu nebijoti pasiklysti, nebijoti nežinoti, nebijoti bijoti“, – sakė I. Jokštytė.

Į klausimą, ko tikisi ateidama į biblioteką ar kitą kultūros įstaigą, Irma atsakė nenorinti susidurti su gailėsčiu ir negalios akcentavimu.

ASMENINIS ASISTENTAS – GALIMYBĖ MAMOMS DIRBTI

Renginį Marijampolės P. Kriaučiūno viešojoje bibliotekoje pradėjo Alytaus autizmo asociacijos „Lietaus vaikai“ vadovė Klementina Gruzdienė – ji pasakojo, su kiek iššūkių teko susidurti susilaukus sūnaus Vincento, turinčio autizmo spektro sutrikimą. Moteris akcentavo, jog visuomenėje vis dar gajį nuostata, kad autizmo spektro sutrikimą turinčio vaiko mama turi mesti darbą ir tapti vaiko slaugė. Tačiau Klementina pasirinko kitą gyvenimo būdą, ėmėsi visuomeninės veiklos ir subūrė savo likimo draugų bendruomenę: „Asmeninė pagalba būtent ir suteikia mums galimybę planuoti laiką, dalyvauti, atostogauti, bendrauti.“

Marijampolietė Rima Spūdienė, globojanti 44 metų dukrą Jurgitą, nuo gimimo turinčią intelekto negalią, pasakojo, jog jų kasdienybėje atsiradus asmeninei asistentei Astai Lopečienei, gyvenimas pasikeitė kardinaliai, o ji pati gali pasidžiaugti viena kita atokvėpio minute. Visos trys moterys savo gyvenimo jau neįsivaizduoja viena be kitos.

Šiaulių apskrityje P. Višinskio viešojoje bibliotekoje savo istorija dalijosi neįgalų berniuką auginanti Laima Rudokienė. „Asmeninis asistentas Justui – didelė pagalba visai šeimai. Pagalba nėra brangi. Aš dažnai svarstydavau, kodėl neįgalių vaikų tėvai turi misti iš jų neįgalumo pinigėlių, kai patys turi rankas ir kojas, yra darbingi. Tai, ką gauna negalių turintis žmogus, ir turėtų atitekti jo poreikiams. Neįgaliam žmogui ši paslauga tikrai yra įperkama. Jei šeimos narys negali eiti į darbą, nes prižiūri neįgalųjį, kaip tik tada šeimos biudžetas sumažėja“, – sakė moteris.

Dažniausiai bijoma to, kas nežinoma, nepatirta. Bet juk visada geriau mėginti nei gailėtis taip ir neišdrįsus

to padaryti. Kampanijos „Atrask galimybes“ organizatorius Neįgaliųjų reikalų departamentas siūlo atrasti tas galimybes su asmeniniu asistentu ir tikisi, kad tikros bei įkvepiančios istorijos padės išsklaidyti abejones, paskatins daugiau asmenų kreiptis dėl asmeninės pagalbos.

KOLEGIŲ IŠ KAUNO APSKRITIES VIEŠOSIOS BIBLIOTEKOS ĮSPŪDŽIAI

Pabandėme pažvelgti į neįgaliesiems išskylančius sunkumus jų akimis, apie ką sveikieji dažnai nesusimąsto. Pavyzdžiui, kaip judančiam neįgaliojo vežimėliu asmeniui pasiekti norimą knygą bibliotekoje ar reikiamą prekę viršutinėje lentynoje parduotuvėje. Šiais atvejais taip pat reikalinga asistento pagalba.

Skaitytojų aptarnavimo skyriaus vyresnioji bibliografe Daina Navickienė

Dalyvių pasakojimai skatino įvertinti bibliotekoje teikiamų paslaugų prieinamumą, komunikaciją, taip pat kvietė būti sąmoningus ir peržvelgti asmenines nuostatas dėl negalios, įsiklausyti į tikruosius žmonių su negalia poreikius.

Meno ir muzikos skyriaus vyresnioji bibliotekininkė Julija Selezniova

Jautriai palietė dalyvių asmeninė patirtis, problemos ir iššūkiai, su kuriais jie susiduria, taip pat tai, kaip kūrybingai ir drąsiai jie sprendžia tuos nuolatinius iššūkius. Įgytos žinios padės geriau suprasti žmonių su negalia poreikius ir lūkesčius tiek artimoje aplinkoje, tiek dirbant bibliotekoje.

Vaikų literatūros skyriaus vyresnioji bibliotekininkė Laura Steponavičiūtė

Sužinojome, kaip asmeninis asistentas skatina pagalbą gavėjo savarankiškumą. Tai – darymas kartu su juo, bet ne už jį. Ypač sujaudino asmeninės asistentės Astos, septynių vaikų mamos, istorija – ši moteris rūpinasi dar penkiais žmonėmis, turinčiais įvairias negalias, ir juos priima kaip Dievo dovaną.

Skaitytojų aptarnavimo skyriaus vyresnioji bibliotekininkė Irena Gineikienė

Į renginius susirinkę viešųjų bibliotekų, įvairių kultūros ir kitų įstaigų specialistai, nevyriausybinio sektoriaus darbuotojai iš pirmų lūpų išgirdo autentiškus pasakojimus, ką kasdien tenka patirti žmogui, turinčiam kokią nors matomą ar nematomą negalią, kaip jo gyvenimą palengvina asmeninis asistentas, taip pat ką galime padaryti kiekvienas, kad gerėtų žmonių, bendruomenių ir įstaigų tarpusavio susikalbėjimas.

Pagal tinklalapių www.ndt.lt, www.marvb.lt, www.alytus.mvb.lt, www.savb.lt, www.pavb.lt informaciją parengė **Ramunė Balčikonienė**